

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 2

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та
Є24 глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх
та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-
практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редак-
цією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. –
Т. 2. – 828 с.

ISBN 978-617-8263-40-9

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У другому томі збірника відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-40-9 (т. 2)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

По-друге, навіть використовуючи висновок спеціаліста для об'рахунку розміру шкоди не всі судді вважають такий висновок окремим джерелом доказу, а часто визнають в якості документу: «Також апеляційний суд указав, що висновок спеціаліста, який, на думку сторони захисту, безпідставно визнано місцевим судом як доказ, є документом, який в силу положень ст. 84 КПК України, є процесуальним джерелом доказів та відповідає вимогам статей 85-86 КПК України» [3]. Власне такий підхід досить суттєво розширює способи використання висновку спеціаліста навіть для розслідування злочинів, адже суб'єкт оцінки доказів може врахувати його саме як документ, обходячи будь-які обмеження, передбачені КПК України.

Таким чином можна зробити висновок, що кримінальне процесуальне законодавство потребує вдосконалення в частині нормативного регулювання застосування висновків спеціалістів.

Список використаних джерел:

1. Гайдар В. М. Висновок спеціаліста в межах розслідування кримінальних проступків: проблеми застосування. Протокол: юридичний інтернет ресурс. URL: https://protocol.ua/ua/visnovok_spetsialista_v_megah_rozsliduvannya_kriminalnih_prostupkiv_problemi_zastosuvannya/
2. Ухвала ККС ВС від 20.03.2023, справа № 399/756/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109675046>
3. Ухвала ККС ВС від 05.10.2021, справа № 699/241/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100179368>

Ключові слова: висновок спеціаліста, спеціаліст, розслідування кримінальних проступків.

Key words: specialist opinion, specialist, investigation of criminal misdemeanors.

БЛОКІНЬ РУСЛАН МИХАЙЛОВИЧ

*Полтавський університет економіки і торгівлі,
доцент кафедри правознавства, доктор юридичних наук*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Змагальність є формою організації судочинства, для якої характерними є чітке розмежування функцій обвинувачення, захисту та вирішення справи по суті відповідно між прокурором (приватним, державним, публічним обвинуваченим, потерпілим), обвинуваченим, підозрюваним (їх захисником) і судом (суддею); процесуальне рівноправ'я сторін обвинувачення і захисту; розгляд справи шляхом полемики сторін перед незалежним та неупередженим судом. Змагальна побудова судового процесу є гарантією всебічності і повноти, законності та обґрунтованості вироку.

Змагальність визначає лише становище сторін у системі кримінально-процесуальних відносин, встановлює вимогу щодо обсягу прав

та обов'язків кожної з категорії учасників кримінального провадження, однак сама по собі вона не дає змоги досягнути його мети та фактичної рівності сторін, яка на сьогодні в практиці її реалізації має низку процесуальних проблем.

Проблеми змагальності крізь призму доказування та дослідження доказів у теорії кримінального процесуального права вивчали як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, зокрема: Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна, М. Є. Шумило, М. С. Строгович, В. М. Тертишник, Л. Д. Удалова, Т. Шевченко, М. М. Ковтун, В. О. Коновалова, П. А. Лупінська, В. Т. Малярєнко, М. А. Маркуш, М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, В. О. Попелюшко, М. М. Полянський, І. О. Шиба, В. Сердюк, Н. І. Клименко, Г. Алейников та ін.

Аналіз змісту принципу змагальності, а також з'ясування проблем його нормативного значення в системі принципів кримінального судочинства. По-різному підходять до трактування принципів кримінального процесу, в тому числі принципу змагальності в ньому. На думку М. С. Строговича, якого вважають одним з основоположників вчення про змагальність сторін у кримінальному процесі, принципом змагальності є така побудова судового розгляду, в якій обвинувачення відділено від суду, котрий вирішує справу; обвинувачення і захист здійснюються сторонами, наділеними рівними правами для відстоювання своїх позицій і спростування позицій протилежної сторони, причому обвинувачений (підсудний) є стороною, яка користується правом на захист; суду належить управління процесом, активне дослідження обставин і вирішення самої справи. Реалізовувати принцип змагальності можливо через процес збору доказів які є складовою частиною дослідження, також їх доцільно розглядати в одночасному зіставленні предмета обвинувачення та предмета виправдання, а також крізь призму забезпеченого права особи на захист, результатом якого може бути постановлення виправдувального вироку. Тим більше, що в положеннях КПК України, які безпосередньо визначають дослідження доказів (ст. 357, ст. 358, ст. 359), змагальність та рівність сторін, відносно реалізовано [1].

Водночас науковці, які досліджують цей напрям, стверджують про відсутність рівності у правах сторін обвинувачення та захисту щодо їх збору не на користь останньої. Незважаючи на закріплену рівність прав сторін на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, сторона захисту й далі фактично позбавлена рівної можливості стосовно збирання та подання доказів.

Відповідно до ст. 93 КПК України, захисник може лише ініціювати перед слідчим, прокурором, слідчим суддею проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій з метою одержання сприятливої для захисту доказової інформації [5]. Перевага сторони обвинувачення перед стороною захисту виражається і в тому, що остання також частково позбавлена права здійснювати допит свідка і в досудовому розслідуванні. За загальним правилом, допит свідка під час досудового розслідування може здійснювати лише сторона обвинувачення, і лише у виняткових випадках допускається допит свідка іншою стороною кримінального провадження

в ході досудового розслідування в судовому засіданні після звернення з клопотанням до слідчого судді про проведення такого допиту (ст. 225 КПК України) [1]. Водночас сторона захисту наділена правом отримувати від учасників кримінального провадження та інших осіб за їхньою згодою лише пояснення, які, відповідно до ч. 8 ст. 95 КПК, не є джерелом доказів [1]. Крім того, таке право є умовним, адже залежить від волі опитуваних осіб і, на відміну від аналогічного права сторони обвинувачення, нічим не гарантується [4, с. 3].

Нинішня незахищеність свідка негативно впливає на змагальність сторін у дослідженні доказів, враховуючи можливу подальшу зміну його процесуального статусу на підозрюваного (обвинуваченого). Також не покращує стану змагальності сторін наявна в новому КПК (ст. 225) можливість допиту свідка за відсутності сторони захисту, якщо на момент його проведення жодній особі не повідомлено про підозру у кримінальному провадженні [1]. З метою усунення зазначеної колізії та забезпечення реалізації принципу змагальності під час судового слідства й рівноправної участі сторін у дослідженні доказів М. М. Маркуш пропонує закріпити в законі право свідка брати участь у процесі за участі захисника [2, с. 83]. Це нововведення можна підтримати і погодитись із цією пропозицією, однак є необхідним посилити таку позицію шляхом унеможливлення допиту свідка без участі захисника у кримінальному провадженні. Нерівноправними залишаються сторони і в питанні ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення.

Так, відповідно до ст. 221 КПК України, слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язані за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, стосовно якої здійснюється провадження, надати їм матеріали досудового розслідування для ознайомлення, за виключенням матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також тих матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню [1]. Невизначеним та таким, що реально ускладнює можливості сторони захисту щодо ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, є трактування «може зашкодити досудовому розслідуванню», яке має бути доопрацьовано та максимально конкретизовано з метою уникнення процесуальних зловживань зі сторони обвинувачення.

Отже, законодавчо закріплений принцип змагальності має низку проблем щодо його практичної реалізації, які виникають у процесі дослідження доказів. Це, перш за все, підтверджується і виявляється у закріплених кримінальним процесуальним законом неоднакових умовах сторони обвинувачення та захисту в реалізації процесуальних механізмів збору доказів, саме за яких сторона захисту обмежена в реалізації її права на отримання всіх можливих доказів доведення невинуватості особи, обстоюванні своєї позиції, захисті прав, свобод та законних інтересів підзахисного, що зрештою призводить до певної асиметрії у формуванні позицій виправдувального характеру на користь обвинувачених. Особливо це відчутно на стадії досудового

розслідування, в якій сторона обвинувачення має відповідні процесуальні переваги перед стороною захисту.

Принцип змагальності у кримінальному процесуальному законодавстві має не лише нормативно, а й фактично закріпити встановлену відокремленість сторін та їх рівність у здійсненні відповідних допустимих процесуальних дій щодо доказів як фактичних даних, що в практиці кримінального судочинства стане надійним, ефективним інструментом забезпечення об'єктивного та повного дослідження доказів для встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, як умови досягнення його мети.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України, чинний, поточна редакція. Редакція від 28.04.2023, підстава – 2227-VIII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
2. Маркуш М. А. Принцип змагальності в кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / М. А. Маркуш. – Х., 2005. – 210 с.
3. Шиба І. О. Принцип змагальності за КПК України / І. О. Шиба // Часопис Академії адвокатури України. – 2013. – № 19 (2'2013). – С. 1–6.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за загальною редакцією професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.
5. Тертишник В. М. Правнича допомога та захист у кримінальному процесі : підручник / за заг. ред. д. ю. н., академіка НАН України Ю. С. Шемшученко. Київ : Алерта, 2018. 480 с.

Ключові слова: принцип змагальності; право на захист, рівність сторін, судове слідство, досудове розслідування.

Key words: the principle of competitiveness; the right to protection, equality of the parties, judicial investigation, pre-trial investigation.

Павлова Олександра Сергіївна Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки	259
Поліщук Яна Романівна Віктимблеймінг: поняття та його прояви в сучасному суспільстві	262
Радковська Ірина Сергіївна До питання відповідальності та покарання за деякі кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту . . .	265
Таратінов Юрій Миколайович Щодо видів кримінально-протиправних посягань	269
Яковенко Анастасія Валеріївна Основні ознаки кримінального права в умовах воєнного стану	271

СЕКЦІЯ 21

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Підсекція 1

Проблеми кримінального процесу в умовах воєнного стану	274
---	------------

Аркуша Лариса Ігорівна «Таємні» операції у протидії організованій злочинній діяльності в Україні	274
Аленін Юрій Павлович, Мурзановська Аліна Владиславівна Правосуддя під час воєнного стану в Україні: окремі проблемні питання	277
Торбас Олександр Олександрович Висновок спеціаліста як джерело доказів у кримінальному процесі	281
Білокінь Руслан Михайлович Деякі проблеми реалізації принципу змагальності у кримінальному процесі	283
Волошина Владлена Костянтинівна, Пожар Вадим Георгійович Забезпечення права на переклад у контексті реалізації права на справедливий суд	287
Габлей Наталія Григорівна, Безносьюк Олег Петрович Право обвинуваченого на зупинення судового провадження у зв'язку з мобілізацією	290